

L'herència documental: papers que diuen moltes coses / Rosa M. Gil Tort

Ricard Giralt Casadesús va exercir la professió d'arquitecte entre 1913 i 1964, aproximadament. En els 51 anys que separen aquestes dates va tenir quatre adreces de despatx privat conegudes, a Barcelona, Girona i Figueres. A més, s'hi han d'afegir les oficines tècniques dels ajuntaments de Figueres i Girona, i també cadascuna de les corporacions i associacions que van comptar amb la seva participació al llarg dels anys i on la gestió diària degué deixar testimoni en els documents que elaborava, signava, recopilava...

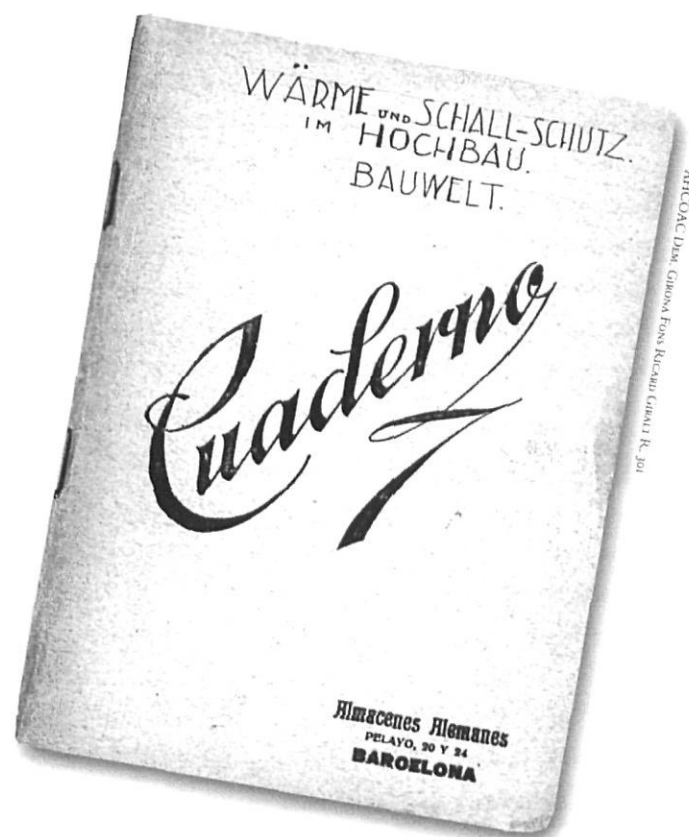
La seva labor d'arquitecte públic i privat, articulista incansable, redactor de projectes de llei, professor de l'Escola d'Administració i brillant orador d'incomptables conferències, a més de la intensa correspondència que mantenia per a l'exercici dels diferents càrrecs i el manteniment dels seus contactes professionals, han deixat un fons ric i variat, que malgrat la dispersió s'ha conservat fins als nostres dies.

L'any 1982, les nétes de Ricard Giralt Casadesús, Lourdes, Marta i Teresa Giralt, van decidir fer donació a les institucions del fons professional del seu avi. El fet que l'arquitecte desenvolupés la seva activitat en tres fronts i l'existència de despatxos a les tres ciutats, Barcelona, Girona i Figueres, probablement va portar a la decisió de dipositar el seu fons privat en tres arxius històrics diferents. Aquesta opció, discutible des del punt de vista de l'arxivística, va seguir el criteri següent:

Els projectes privats que tenien per localització la ciutat de Figueres foren donats a l'Arxiu Històric Municipal d'aquesta ciutat. Els que s'ubicaven a Girona es dipositaren a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. La resta, que es componia de projectes, privats i públics, referents a la resta del país, a més de la biblioteca professional i el conjunt de documentació escrita generada en el decurs de les seves activitats, va tenir com a destí l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes, Demarcació de Girona.

La divisió del fons amb aquest criteri planteja d'entrada problemes per a l'estudi integral del personatge. Representaria un pro-

blema en qualsevol cas, però en el cas de Giralt Casadesús, home polifacètic i actiu com pocs, encara més. Giralt representa una generació d'arquitectes que començà a deixar el paper de professional lliberal per entrar en l'esfera de l'administració pública. Això significa que, atès que es tracta del principi d'una situació ambivalent, no hi ha cap llei que delimiti la frontera entre el treball públic i el privat. Aquest extrem, que ara es resol amb la llei d'incompatibilitats per exercir d'arquitecte municipal i alhora privat des del mateix lloc, a l'època de Giralt no es preveia. La conseqüència documental d'aquesta indefinició és l'existència de projectes de caràcter públic en el seu fons particular i també, com és lògic, de projectes privats entremig de la documentació com a arquitecte municipal.

«La competència de les ciutats serà i és puja o baixa de valors culturals, higiènics, industrials i estètics d'unes ciutats respecte d'altres, solució a problemes d'ètica urbana, aprofitant els avantatges del sòl i de l'emplaçament».

RICARD GIRALT I CASADESÚS.
Renixement, 24 d'octubre de 1915.

A aquest primer escull hi hem d'afegir l'anada i vinguda de papers que devia portar un professional que compartia la seva feina entre tres ciutats, allunyades prop de 150 quilòmetres entre si, amb les dificultats del transport de l'època.

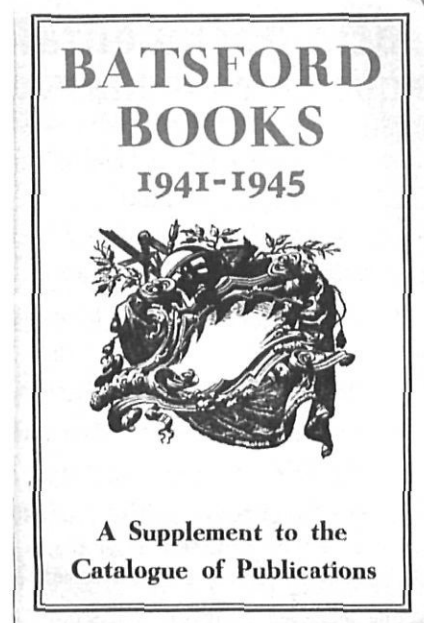
Tenint present tota aquesta problemàtica prèvia, els tres subfons han estat catalogats pels tècnics dels diferents arxius, i estem en condicions de valorar-ne els continguts, que en molts casos esdevenen complementaris.

El fons Giralt

a l'Arxiu Municipal de Figueres

Recull el testimoni de l'activitat de l'arquitecte a la ciutat de Figueres. El període cronològic va de 1915 a 1967. S'inicia en la data de la seva presa de possessió com a arquitecte municipal i acaba tres anys abans de la seva mort. La presència de documentació relativa a tot el període actiu de l'arquitecte testimonia, una vegada més, l'estreta vinculació d'aquest amb la ciutat de Figueres, que no minvà malgrat que el 1941 fou cessat del seu càrrec com a arquitecte municipal.

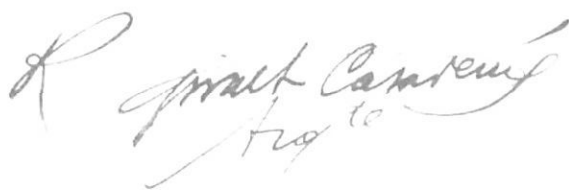
Respecte a la composició del fons, tal com avançàvem, s'acusa una barreja entre la documentació pública i la privada. Aquesta confusió entre la documentació de caràcter municipal lògicament afecta el període 1915-1939, dates d'exercici al servei de l'Ajuntament. Entre els expedients, cal destacar també els 36 informes de l'any 1939 amb valoracions de danys de guerra en edificis de Figueres i altres poblacions de la província de Girona. Aquests informes foren encarregats per la Direcció General de Regions

Devastadas i aporten dades sobre l'estat dels edificis i la seva reconstrucció. Els expedients d'obra privada que s'han conservat també corresponen al període 1915-1967 i majoritàriament a la ciutat de Figueres. La seva major part són habitatges per a treballadors i classe mitjana amb una tipologia que es repeteix: cases de carrer, entremitgeres, de planta baixa o planta i pis amb pati o eixida a la part posterior. La seva ubicació solia correspondre als nous carrers traçats per Giralt des de l'Ajuntament. També hi trobem, per als anys 1940-41, un conjunt important de projectes de reconstrucció, per reparar els abundants danys soferts per la ciutat en els bombardeigs durant els anys 1938 i 1939.

[Introducció] A l'entrada del segle XX la teoria urbanística catalana rebé una forta influència de la urbanística alemanya, el municipalisme britànic i el planejament urbà (*city planning*) nord-americà. Les principals fites d'aquest fenomen les trobem en la concessió del pla general de Barcelona a León Jaussely el 1905, la creació del Museu Social l'any 1909, el primer Congrés Municipal el mateix any, la creació de la societat cívica La Ciutat Jardí el 1912, la creació de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local al 1914 i l'Exposició de Construcció cívica i Habilitació Popular el 1916. Aquesta efervescència d'actes i iniciatives coincidien amb els primers anys de professió de Ricard Giralt i Casadesús. El jove arquitecte estava en contacte amb aquests moviments i coneixia també els seus protagonistes a l'altre costat de les fronteres, gràcies als seus viatges i a les lectures que realitzava. Tot aquest ambient marcà decisivament la forma d'encarar la professió d'arquitecte que ara tot just iniciava.

[Els tectos que segueixen, excepte el del CAME, estan basats en la informació aportada per la *Hiperenciclopèdia* del grup Enciclopèdia Catalana.]

Barrejats amb aquestes projectes trobem retalls de diari, correspondència i escrits diversos que intervenien en la inspiració i la redacció dels projectes.

Un altre apartat el constitueix la biblioteca auxiliar, composta per llibres, revistes i fullets tècnics d'arquitectura i urbanisme. El conjunt es complementa amb dues fotografies de l'arquitecte de 1932-33 i vint fotografies de mercats de diferents ciutats catalanes i de la resta de l'Estat.

El fons Giralt

de l'Arxiu de la Ciutat de Girona

Seguint el mateix criteri que en el cas de Figueres, l'any 1981 l'Ajuntament de Girona va acceptar la donació d'una part del fons Ricard Giralt Casadesús de mans de les seves nêtes. Numèricament parlant, aquest subfons està integrat per poc més d'un miler de plànols corresponents a projectes d'entre els anys 1912 i 1965, situats majoritàriament a Girona ciutat, però també a la resta de la província i fins i tot de Catalunya. Entre aquests projectes també van sortir entorn de cent plànols de diferents autors contemporanis de Giralt que ell havia reunit per a consulta, inspiració i estudi.

L'esquema de distribució temàtica i tipològica d'aquesta documentació repeteix sovint el que hem trobat en el cas de Figueres:

De 1922 a 1939 el subfons el componen, bàsicament, projectes d'obra pública projectats o executats per ell mateix com a arquitecte municipal. Sovint es tracta de còpies i reelaboracions que fan pensar que, en la majoria dels casos, trobarem l'expedient del projecte original a la secció d'Obres i Urbanisme del fons municipal.

L'any 1939 queda àmpliament documentada la seva participació en el projecte de mercat que, malgrat la suspensió de càrrec i sou, l'Ajuntament va encarregar-li que dirigís juntament amb l'arquitecte Joan Gordillo. La relació de projectes continua amb nombrosos plànols d'encàrrecs privats, molts situats a diferents localitats de la província, com és el cas de Roses amb el seu Poblado de Pescadores, mai realitzat.

AHCOAC DEM. GIRONA. FONS RICARD GIRALT. DIBUIX

Museu Social

Institució creada a Barcelona el 1909 per la Diputació i l'Ajuntament per tal d'estimular i fomentar les iniciatives i les activitats destinades a millorar les condicions generals de producció i les condicions de vida de les classes subalternes. Fou dirigida per Josep M. Tallada; Josep Ruiz i Castellà en fou secretari, i Cebrià Montoliu, bibliotecari. Organitzà exposicions (Exposició d'Economia Social i d'Higiene i Seguretat del Treball, 1911; Exposició del Treball a Domicili, 1915), una biblioteca, conferències, cursos i serveis d'estadística (estadística de subsistència, de salaris, de vagues) i edità llibres i fullets i revistes. Al seu redós hom creà una borsa de treball (1911), el Grup Català de l'Associació Internacional per a la Protecció Legal dels Treballadors (1911), la primera cooperativa catalana de cases barates (1911), la societat cívica La Ciutat Jardí (1912) i el Secretariat d'Aprenentatge (1915), transformat més tard en l'Institut d'Orientació Professional (1919). Edità el *Butlletí d'Estadística Social* (1912-15) i les *Memòries del Museu Social*. Desaparegué vers el 1920.

R. Giral Casadesús.
Projecte de mercat.

El fons Giralt

al Centre de Documentació del Col·legi d'Arquitectes

El tercer gran lot del fons professional de l'arquitecte va ser donat a l'Arxiu Històric i a la Biblioteca del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, i dipositat a la Demarcació de Girona.

Aquest conjunt documental està integrat pels materials relacionats i recopilats al llarg de la seva vida professional, pràcticament al marge de la seva labor com a arquitecte municipal. A grans trets, podem dir que està compost per projectes, propis i recollits, documentació de treball (articles, traduccions, conferències...), retalls de premsa, revistes, llibres i imatges.

Seguint l'organització clàssica de la documentació, dintre del Centre de Documentació, l'Arxiu Històric custodia els projectes, els manuscrits, els retalls de premsa i les imatges, documents considerats originals. La biblioteca, per la seva banda, té catalogats els materials editats (llibres, revistes, fullets, guies, etc.). Tota aquesta documentació es troba convenientment inventariada i és recuperable per base de dades.

La Ciutat Jardí

Societat cívica constituïda el 1912 sota la tutela del Museu Social de la Diputació de Barcelona. Inspirada en la teoria de la *ciutat jardí* d'Ebenezer Howard i en l'anàlisi organicismista, l'ànima i el cervell d'aquesta societat fou Cebrià Montoliu. En exiliar-se voluntàriament el 1920, passà la direcció a Nicolau M. Rubió i Tudurí. La primera junta directiva fou presidida per Joan A. Güell (i en formaren part Josep Puig i Cadafalch, Frederic Rahola, vicepresidents, M. Sivatte, J. Rogent, F. Carreras Candi i J. Calderó). Els seus objectius eren la descentralització de l'aglomeració urbana de Barcelona, la reintegració del treball humà dins la natura i la protecció del paisatge. Creà una important biblioteca i un arxiu sobre urbanització, habitació i cultura cívica, i una oficina informativa sobre qüestions d'urbanització i construcció; organitzà cicles de conferències, amb la participació d'especialistes estrangers, edità llibres i la revista *Civitas*, informà i féu crítica de projectes de llei i plans d'urbanització. La vida de la societat tingué el seu punt culminant en l'Exposició de Construcció Cívica i Habitació Popular (1916), primera anàlisi orgànica de Barcelona.

Els documents originals del fons Giralt a l'Arxiu Històric del COAC

Poques vegades ens trobem davant un fons documental que expliqui tantes coses de la persona que l'ha generat. Als arxius d'arquitectura, quan tenim la sort de poder recollir un fons professional d'un arquitecte, sovint ens arriba de forma fragmentada. Algú, fins i tot el mateix arquitecte, s'ha encarregat de triar el material, conservant-ne tan sols els projectes definitius de les seves obres, i encara d'aquests només els plànols dels alçats i les plantes, i desestimant tota la documentació que acompanyava el projecte i que aportaria valuosa informació de la seva gènesi i inspiració. En aquest sentit creiem que, en el cas de Giralt Casadesús, la documentació que ens ha arribat és força completa. Les tipologies documentals que hi trobem —còpies corregides de projectes, manuscrits i mecanografiats del mateix text, retalls de premsa amb notes al marge, etc.— fan pensar que es tracta d'un buidatge exhaustiu d'un despatx sense més selecció que l'agrupament en subfons territorials ja descrits.

Aquesta opinió l'avalua el fet que, fins i tot la tria per a l'aplegament dels diferents blocs fou feta sense gaire detall, i se n'obtingué un agrupament territorial molt poc clar, contràriament al que es degué pretendre en dividir el fons.

Aquesta barreja de continguts i localitzacions entre els tres subfons, que d'entrada provoca una sensació d'inseguretat, creiem que al mateix temps és una garantia. La selecció, tria i eventual eliminació del material va ser molt poc minuciosa i creiem que degué afectar poc la integritat del fons.

La part quantitativament més important del fons la constitueixen

Ricard Giralt Cambrer
Arq^{to}

els projectes. N'hi ha uns 350 i apleguen nombrosos plànols originals, còpies o rectificacions d'obres públiques i privades projectades entre 1906 i 1965. Els primers registres corresponen a dibuixos i projectes de la seva etapa d'estudiant. Pel que fa a la distribució geogràfica, en trobem d'ubicats a Barcelona ciutat i el seu entorn, tot i que dominen els encàrrecs particulars a l'Alt Empordà i la zona de Girona.

A partir de l'estudi d'aquesta part del fons, gràcies a l'existència de nombrosos projectes privats datats dins el període en què ell treballava com a arquitecte municipal (1915- 1939), és possible constatar que Ricard Giralt va mantenir la doble vessant d'arquitecte públic i privat sense interrupcions. Aquest extrem queda documentat en aquesta part del fons, mentre que als altres dos subfons dipositats a Girona i Figueres, el període cronològic esmentat té una composició gairebé monogràfica de projectes de caràcter municipal.

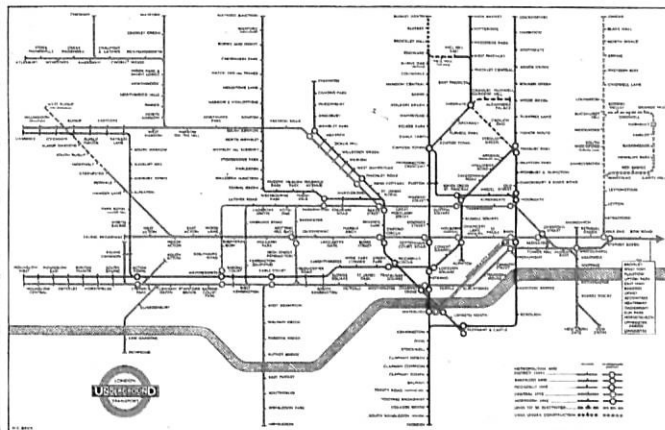
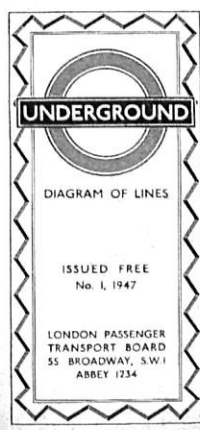
Tan important o més que els projectes és la resta de documentació original que va arribar amb la donació. Tipològicament parlant, probablement aquest sigui el fons més representatiu dels tres. Hi trobem testimoni documental de les seves realitzacions arreu de Catalunya i també dels seus contactes professionals amb altres arquitectes, les seves lectures i, en definitiva, els seus interessos. Com a exemple representatiu, aquest arxiu custodia la Memòria del seu projecte de doctorat en arquitectura: *Mole Pan-*

teón para Carlos V situado en la montaña de el Escorial. Junta-ment amb altres exercicis que Giralt desenvolupà com a estudiant.

La varietat de tipologies documentals i, fins i tot, de suports d'aquest subfons esdevé una font de primera mà per poder copsar la realitat polifacètica i el nivell professional i àdhuc intel·lectual de Ricard Giralt.

En una primera repassada a l'inventari dels documents que no són projectes, crida l'atenció l'existència d'una part significativa dels documents escrits en alemany, anglès i francès. Quan aprofundim en la seva biografia descobrim que Giralt dominava l'alemany fins al punt de traduir-ne obres especialitzades en arquitectura i sobretot urbanisme. Respecte a l'anglès i al francès, també els utilitzava com a llengua de treball i relació.

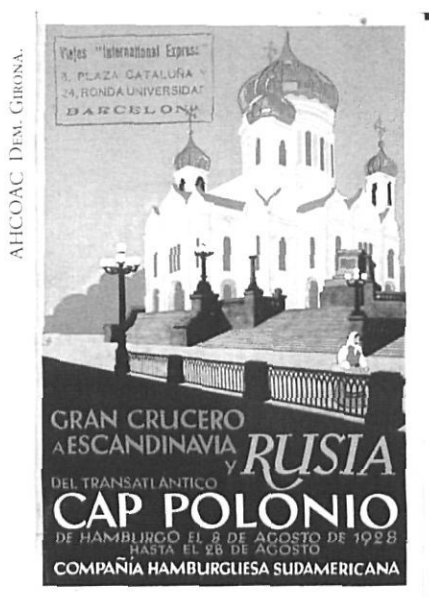
La segona observació que cal fer és la variada composició temàtica d'aquesta secció. Hi podem trobar plànols-guia de ciutats

EI CAME (Cuerpo de Arquitectos Municipales de España) Corporació fundada per Ricard Giralt, juntament amb Pere Bassegoda i Manuel Gausa, l'any 1929. La seva motivació no era tant la defensa dels drets i prerrogatives de l'arquitecte municipal com fonamentalment la convicció que l'actuació municipal ha de desenvolupar un paper protagonista en la solució dels problemes de la ciutat i, per altra part, la idea que el nou ordre econòmic exigeix una organització diferent.

El paper de les corporacions professionals en la creació d'una política urbanística és crear tècnics especialitzats i fomentar l'estudi dels problemes actuals d'urbanització. En aquest sentit, el CAME, com a organització, ofereix materials i documents de consulta, traducció d'obres estrangeres sobre urbanisme, un consultori juridicoadministratiu i la publicació d'una revista, *La Revista del CAME*, de la qual Giralt va ser director.

[Traducció d'un fragment de *Beatriz Colomina a op. cit.*]

d'arreu del món, relacions de preus de materials de construcció i de preus dels terrenys a ciutats com Barcelona, escrits sobre política de l'habitatge a les principals ciutats europees, estadístiques, dades demogràfiques, projectes de llei, de reglaments, d'estatuts, que retraten un personatge actiu i connectat amb l'avantguarda de la seva professió tant d'àmbit estatal com de la resta del món.

La vessant pedagògica i divulgadora queda representada pels apunts per a les seves classes a l'Escola de l'Administració Pública, i els textos de conferències sobre urbanisme comparat entre ciutats europees, èxit de les ciutats jardí, a més de divulgació d'idees sobre higiene i salubritat de les ciutats, escoles, etc.

Un petit apartat a remarcar és la col·lecció d'imatges que ens ha arribat, entorn d'unes cinquanta, que documenten obres en curs i realitzades per l'arquitecte. També hi ha una dotzena de plaques de vidre sobre construccions alemanyes i angleses, bàsicament ciutats jardí i nuclis històrics. Es tracta d'uns materials que, per la seva similitud amb d'altres de contemporanis que ja coneixíem, degueren ser adquirits com a còpia comercial per il·lustrar conferències i publicacions sobre els temes que retrataven.

Tot seguit cal destacar la riquíssima recopilació d'informació que Ricard Giralt va aplegar al llarg de la seva vida i que li servia per estar al dia de totes les innovacions que sorgien en el camp de la seva professió. Les utilitzava de suport per als seus coneixements a partir d'imatges i textos i també, igualment important, per introduir els avenços tècnics al servei de la construcció que ell tant admirava com a forma de democratitzar el progrés, afavorint la millora de les condicions de vida dels ciutadans de manera

econòmicament viable. Aquesta part del fons està integrada per centenars de petits retalls de diari on un article, una fotografia o un croquis d'una solució urbanística parlen d'innovació, polítiques oficials i, sobretot, apunten idees que Giralt volia tenir a l'abast per al desenvolupament de la seva labor d'arquitecte a peu d'obra i també de teòric difusor de nous corrents.

Dintre d'aquesta secció han estat força consultats els seus catàlegs de nous materials sorgits a partir dels anys 40, com a testimoni de la introducció dels avenços tècnics i industrials en la construcció d'habitatges i el disseny de nous espais urbans.

Tota aquesta informació era catalogada i indexada per Ricard Giralt en unes fitxetes de biblioteca, que permeten la recuperació de la informació que un dia ell va retallar d'alguna revista especialitzada, amb la intenció de consultar-la quan li fos convenient tenir-la a mà.

Es tracta d'un precedent de les nostres modernes bases de dades, nascut de la necessitat de gestionar la informació i el coneixement per part d'un personatge que, en aquest com en molts altres camps, va avançar-se força anys a la dinàmica real dels esdeveniments.

Trenta anys després de la seva mort, els seus esforços per estar al dia i lluitar per fer avançar el país es troben, també, convenientment inventariats en una base de dades a l'abast dels investigadors. La garantia de conservació dels seus documents i l'esforç per rescatar de l'oblit la seva figura i els seus mèrits han estat el nostre homenatge a Ricard Giralt i a tot el que la seva època va representar per a la nostra història comuna.

Rosa M. Gil Tort és arxivera de l'Arxiu Històric del COAC, Demarcació de Girona.

Bibliografia:

- Autors Diversos. *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres. Ajuntament, 1999.
- COLOMINA, Beatriz; MOLI, Montserrat i SOLÀ-MORALES, Ignasi. *R. Giralt i Casadesús*. Girona. Demarcació de Girona del COAC, 1982.
- BERNILS, Josep M. «Ricard Giralt, l'arquitecte de grans obres figuerenques», a *Empordà* (Figueres), núm. 132, vol. VIII, 1980, p. 4-5.
- TEMPORAL PARET, Josep. «L'arquitecte Ricard Giralt i els 50 anys de l'ajuntament de Figueres». *L'Empordà Federal*. (Figueres), núm. 4 (1987), p. 13-14.